

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

ВИСШ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

ул. „Цар Калоян“ № 1-а, 1000 София, тел. 986-28-61, 987-55-13,
факс 987-65-14, [e-mail: arch@vas.bg](mailto:arch@vas.bg)

Изх. № 592

Дата: 19.06.2020 г.

ДО
МИНИСТЪРА НА ПРАВОСЪДИЕТО
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

СТ А Н О В И Щ Е

НА ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ

относно:

ПРОЕКТ НА ЗАКОН ЗА ИЗМЕНЕНИЕ И
ДОПЪЛНЕНИЕ НА ГРАЖДАНСКИЯ
ПРОЦЕСУАЛЕН КОДЕКС,

изпратен за съгласуване с писмо на
министъра на правосъдието, изх. № 04-00-
8 от 19 май 2020 г.

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН МИНИСТЪР,

Становището на Висшия адвокатски съвет по представения за съгласуване законопроект е следното:

Предмет на основния законопроект е въвеждането на правно-техническият способ „видеоконференция“ при разглеждане на граждански

дела, а чрез заключителни разпоредби – и в административните производства, провеждани пред административен орган или съд по реда на Административно-процесуалния кодекс (АПК). Заключителните разпоредби предвиждат също така промени в Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), насочени към разширяване на възможностите за прилагане на видеоконференция при извършване на действия по разследването на досъдебната и съдебната фаза на процеса.

Информационните технологии претърпяха бурно развитие през последните години. В сферата на комуникациите между хората двустранните видео контакти и многостранните видеоконференции започнаха да се използват изключително често. Разликата между присъственото (физическото) и виртуалното общуване става все по-малка. Тези процеси не можеше да не засегнат и правораздаването. Още през 2008 г. Съветът на министрите на правосъдието на страните от Европейския съюз одобри план за периода 2009 – 2013 г., насочен към опростяване и насърчаване на комуникациите между съдебните органи на държавите-членки, включително и чрез използване на видеоконференция като ефективно средство за улесняване на събирането на доказателства.

Българското законодателство отговори на модерните тенденции като допусна чрез провеждане на видеоконференция или телефонна конференция да се оказва или съответно – да се изисква международна правна помощ по наказателни дела при разпити на свидетели, вещи лица и обвиняеми (чл. 474 НПК). Освен като форма на сътрудничество между съдебните органи на различни държави, през 2010 г. възможността за видеоконференция беше въведена и в рамките на страната при разпит на свидетели, които не могат да се явят в съдебно заседание по обективни причини (чл.139, ал. 8 НПК), малолетни или непълнолетни свидетели (чл. 140, ал. 5 НПК) и свидетели с тайна самоличност (чл. 141, ал. 1 НПК).

Извършените нормативни промени обаче се оказаха недостатъчни. Съдебните и административните органи, ангажирани в процеса на правораздаване, са под натиска на нарастваща натовареност с многобройни усложнени процедури. При това, опасността от неразумна продължителност на делата и прекомерно увеличаване на разходите за разглеждането им в пълна степен се отнася не само за наказателните, а и за гражданските, търговските и административните производства. Видеоконференцията е способ за рационализиране на правораздавателната дейност в интерес на обществото. Досегашната практика е доказала нейната полезност и

ефективност. Затова законодателната инициатива да бъде разширено приложното ѝ поле следва да бъде подкрепена.

Поначало намираме за правилен избрания подход процесуалните закони да съдържат определение на понятието „видеоконференция“. Това е необходимо и полезно за правоприлагащите органи. Определението по § 1 на Допълнителната разпоредба към ЗИДГПК, съответно – по т. 8 от Допълнителната разпоредба към АПК, е формулирано прецизно и е съответно на утвърденото в международните актове. За по-голяма категоричност и яснота е препоръчително да бъде пренесено и в НПК, вместо да се разчита на точното прилагане на правилата за тълкуване по чл. 46 от Закона за нормативните актове, включително и чрез използване на способа на аналогията. Така пропускът, допуснат при първоначалното въвеждане на видеоконференцията в наказателния процес (ДВ, бр. 32 от 2010 г.) ще бъде отстранен.

Използването на видеоконференция поначало е съвместимо с основните начала на публичност и непосредственост, утвърдени в процесуалните закони. Практиката на Съда по човешките права (ЕСПЧ) също сочи, че при правилно и прецизно прилагане на посочения правнотехнически способ за събиране на доказателства, тезата за нарушаване на изискванията на справедливия процес по чл. 6 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ) би се оказала неоснователна (вж. решенията Виола срещу Италия от 5.10.2006 г. по дело № 45106/04 и Загария срещу Италия от 27.11.2007 г. по дело № 58295/00). Все пак, отклонението от класическия процес на физическо присъствие на всички участници в съдебната зала чрез частично въвеждане на виртуална комуникация помежду им съдържа редица сериозни рискове. Затова идеята за установяване на регламент на условията, които дават основание за прилагане на видеоконференция, трябва да бъде категорично и безусловно подкрепена. Висшият адвокатски съвет обаче счита, че реализацията ѝ не е достатъчно сполучлива.

Според нас разпоредбите на ал. 2 и 3 от предложени нов чл. 156а ГПК са неясни и противоречиви. Първо, не е оправдано предпоставките за разпит на свидетел и обяснения на страна да са различни от предпоставките за изслушване на вещо лице. Второ, трудно може да се изведе неоспоримо заключение за точното съдържание на понятието „други обективни обстоятелства“, използвано и в двете разпоредби. Затова предлагаме въпросът за допускането на видеоконференцията от органа, който ръководи съответната процедура, да се реши общо на основата на няколко ясно

посочени критерия, а именно: а) наличие на опасност за съвременното приключване на делото в разумен срок; б) прекомерно увеличаване на деловодните разноси (ще се вземат предвид и транспортните разходи за страни, свидетели и вещи лица, които по обективни причини се намират трайно извън съдебния район, в който се провежда производството); в) реално съществуващ риск за обществената сигурност, обществения ред или общественото здраве (ще се обхванат и случаите на разпространяване на остро заразно заболяване под формата на пандемия); г) застрашаване на живота и здравето на участник в провежданата процедура; и д) опасност за психическото развитие на лице в детска възраст. В никакъв случай не трябва да се допусне самоцелно, безсмислено и неоправдано прилагане на видеоконференция, което само по себе си изисква сериозни усилия за преодоляване на редица опасности за справедливия процес, включително и за обезпечаване на такива утвърдени процесуални принципи като публичността и непосредствеността на съдебното производство.

Висшият адвокатски съвет също така счита, че съдът не може служебно да наложи на страна по гражданско дело да даде обяснения чрез видеоконференция. В диспозитивния граждански процес това е допустимо само след като съответната страна даде своето съгласие. В тази насока се налагат корекции в текста на ал. 2 на предложени нов чл. 156а ГПК. Същото е валидно и за съдържанието на предложената нова ал. 3 в чл. 171 АПК.

Очевиден недостатък на законопроекта е още това, че материално-правните условия за прилагане на видеоконференция не са обобщени в общо принципно правило отделно в АПК и отделно в НПК. Според нас въпросът трябва да бъде решен чрез въвеждане на сходни разпоредби в трите кодекса, а не само в ГПК, както са подходили авторите на законопроекта.

Според ал. 4 на предложени нов чл. 156а ГПК изявленията на страни, свидетели или вещи лица по видеоконферентна връзка може да се дадат само от най-близкия до тяхното местонахождение районен съд или от място за лишаване от свобода. Поставя се въпросът дали това не може да стане и от друго място (например от дома на болен на легло свидетел или от работното място на експерта), стига да се осигурени всички технически и правни гаранции за достоверност и сигурност.

Недоумение предизвиква предложеното допълнение в чл. 135, ал. 1 ГПК, което според нас неоснователно свързва използването на видеоконференция с промяна на мястото на провеждане на съдебното заседание по решение на съда. При видеоконференцията съдебното

заседание не се измества от сградата на съда, който разглежда делото, а само отделни устни изявления на страни, свидетели и вещи лица стават достояние на намиращите се в съдебната зала участници в процеса чрез виртуална връзка помежду им. Съдът наистина може да изнесе съдебно заседание извън съдебната сграда (например в дома на тежко болен свидетел за провеждане на неговия разпит), но това само по себе си не означава използване на видеоконферентна връзка.

Представеният за обсъждане законопроект не отчита особеностите на наказателното производство, при което, за разлика от гражданския и административния процес, служебното начало е много по-силно застъпено, а от друга – съществуват специални изисквания по отношение на правото на защита на обвиняемия, които произтичат както от Конституцията, така и от задължителните за страната международни договори. Както сме посочили по-горе, промените в НПК не предвиждат разпоредба, която да определя общите предпоставки за прилагане на видеоконференция в наказателния процес. Недостатък на предложената уредба е и липсата на разпоредба, която ясно и недвусмислено да постанови, че използването на видеоконференция като средство за комуникация между участниците в процеса е допустимо по изключение, при това само в изрично посочените в кодекса случаи.

Висшият адвокатски съвет констатира и други слабости на предложените промени в НПК.

Първо, категорично се противопоставяме на въвеждането на ново изречение трето в чл. 65 НПК, което открива възможността обвиняемият противно на волята си да участва дистанционно в такова изключително важно за неговите интереси производство, каквото е откритото съдебно производство по контрол върху мярката за неотклонение „задържане под стража“. Предложеното законодателно решение не намира никаква опора в интересите на правосъдието, защото не може да бъде оправдано с прекомерно увеличаване на деловодните разноси, включително и разходите по транспортиране от мястото за лишаване от свобода, с опасността от излизане извън разумните времеви граници за разглеждане на делото или със съображения за сигурност. В твърде рядката хипотеза, когато обвиняемият поради болест или инвалидност не може да се придвижва, а същевременно държи да бъде изслушан лично от съда, няма пречка съдебното заседание да бъде пренесено в мястото за лишаване от свобода, което по принцип трябва да се намира в същия съдебен район. Участието на обвиняемия чрез видеоконферентна връзка на практика го лишава от

ефективна правна помощ и от правото на лична защита. Това е така, защото отпада възможността за конфиденциални контакти с адвоката – защитник, който се намира в съдебната зала, както и възможността за достъп до доказателствените материали, включително и онези от тях, които се представят в съдебната зала. По аналогични съображения възразяваме и срещу предложеното изменение на чл. 439, ал. 4 НПК.

Второ, предложената нова ал. 4 в чл. 142 НПК е неуместна, защото създава впечатление, че само по себе си незнанието на българския език от свидетеля съставлява достатъчно основание за да бъде разпитан чрез видеоконференция, дори и когато не се намира в положение на риск и е лесно достъпен за разследващия орган. Вероятно идеята на авторите на законопроекта е друга – не свидетелят да не присъства физически при провеждането на процесуално-следственото действия, а преводът да се извършва чрез видеоконферентна връзка с отсъстващия от мястото на провеждане на разпита преводач (поне това личи от мотивите към законопроекта). Предвижданото изменение обаче не води до такъв резултат.

Трето, прилагането на видеоконференция при очна ставка е несъвместимо със същината на процесуално-следственото действие. Както по своето наименование, така и по поставената цел и предписания начин на осъществяване, очната ставка изисква физическа, а не виртуална конфронтация между даващите противоречива информация лица. Органът, който я провежда, може да направи изводите си за достоверност на казаното не толкова на основата на формално-логическото съпоставяне на даваните обяснения и показания, нещо което може да стори и без да провежда очна ставка, колкото на основата на обективно изразените психологически и физически реакции на участниците, включително и т.нар. „език на тялото“.

Четвърто, със законопроекта се предлага създаването на нова ал. 8 в чл. 171 НПК, която допуска използването на видеоконференция при разпознаването на лица и предмети. Разпоредбата е редактирана пестеливо, поради което не решава проблемите, които биха възникнали в практиката. При всяко положение разпознаването като способ на доказването започва с разпит на разпознаващия, който би могъл да бъде както обвиняем, така и свидетел (чл. 170 във вр. с чл. 169 НПК). Следователно процесуално-следственото действие може да бъде осъществено само когато законът изрично допуска лицето, което разпознава, да бъде разпитано чрез видеоконференция. Това означава, че обвиняемият не може да разпознава чрез видеоконференция, освен когато се намира извън пределите на страната, предварително е дал съгласието си да участва в разпознаването и

това няма да попречи на разкриването на обективната истина (чл. 138, ал. 7 НПК). Разпознаване от свидетел ще е допустимо, само ако свидетелят се намира извън страната или се намира в страната, но се нуждае от специална защита (чл. 139, ал. 7 и 10, чл. 140, ал. 5 и чл. 141, ал. 3 и 4 НПК). Освен това законът трябва ясно да установи, че в случай на разпознаване чрез видеоконференция на досъдебното производство поемните лица се намират при органа, под чието ръководство се провежда процесуалното действие, а не при разпознаващия. Поначало ползата от виртуалното разпознаване, което с оглед на особеностите на неговото провеждане може да бъде оспорено и на редица допълнителни основания, е твърде съмнителна и несигурна.

В заключение, подчертаваме, че подкрепяме идеите и целите на представения за съгласуване законопроект, които са насочени към модернизиране на процесуалното законодателство, но считаме, че са необходими сериозни усилия за синхронизиране с принципите на справедливия процес. Готови сме да окажем експертна помощ за внасяне на необходимите допълнения, както и за усъвършенстване и прецизиране на предлаганите разпоредби.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
ВИСШИЯ АДВОКАТСКИ СЪВЕТ:

РАЛИЦА НЕГЕНЦОВА